

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК ТА БІОСФЕРНИЙ РЕЗЕРВАТ

Відповідно до Концепції Загальнодержавної програми розвитку заповідної справи на період до 2020 року для збереження природних комплексів, екосистем, окремих видів флори і фауни, унікальних та типових ландшафтів необхідно прискорити формування розгалуженої мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Серед існуючих об'єктів природно-заповідного фонду біосферні заповідники посідають особливе місце так як вони є однією з основних (вищих) організаційно-правових форм природного заповідування, де поєднується збереження біологічного різноманіття та сталий соціально-економічний розвиток території. Біосферні заповідники є еталонами природи і створюються з метою збереження в природному стані найбільш типових чи/та унікальних природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища та відслідковування змін, що відбуваються, під дією антропогенних факторів у довкіллі.

Мережа біосферних заповідників створюється у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (Man and Biosphere, MAB) для сприяння та демонстрації збалансованих відносин між людиною і біосферою. Свою міжнародну діяльність в рамках цієї мережі вітчизняні біосферні заповідники узгоджують з Національним комітетом України з програми ЮНЕСКО та реалізують згідно з нормами чинного вітчизняного законодавства, відповідними міжнародними нормами, Положенням про Світову мережу біосферних заповідників ЮНЕСКО (1995), положеннями Севільської стратегії ЮНЕСКО (1995), Мадридського плану дій (2008) для біосферних заповідників ЮНЕСКО та Дрезденської декларації (2011) щодо біосферних заповідників та змін клімату. Завдяки своїй багатофункціональності (природоохоронна, наукова, екологічна, народногосподарська, рекреаційна, освітня) біосферні заповідники набули широкої популярності у світі та в Україні.

Відповідно до Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі на 2000-2015 роки в Україні заплановано створити такі біосферні заповідники як «Західне Полісся», Кримський, Розточанський, Поліський, Український степовий та «Донецький кряж», а також спільну українсько-російську природоохоронну територію на базі Деснянсько-Старогутського національного природного парку зі сторони України. Незважаючи на те, що вже наближається рік закінчення терміну дії програми, але поставлена мета в повній мірі не досягнута, бо достатня кількість біосферних заповідників в нашій державі ще не створена.

Дослідження особливостей створення і функціонування біосферних об'єктів в нашій державі дозволяє дійти висновку, що в Україні створю-

ється два типи біосферних заповідників – ті, які створюються відповідно до вимог розділу VII Закону «Про природно-заповідний фонд України» (Асканія-Нова, Чорноморський, Карпатський і Дунайський), і ті, що створюються за правилами ЮНЕСКО без складних процедур погодження (Ужанський національний природний парк разом з Надсянським регіональним парком, Шацький національний природний парк). Всі вони включені до світової мережі біосферних заповідників і відповідають міжнародним стандартам. Але біосферні резервати мають свої особливості.

Біосферними резерватами є сухопутні, прибережні/морські території або їхнє поєднання, які є визнаними на міжнародному рівні в рамках Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера». Кожен біосферний резерват повинен виконувати три функції, які доповнюють одна одну: функція збереження генетичних ресурсів, видів, екосистем та ландшафтів; функція розвитку, що сприятиме сталому соціально-економічному розвитку; та функція матеріально-технічного забезпечення для підтримання демонстраційних проєктів, екологічної освіти та тренінгів, а також досліджень та моніторингу в контексті реалізації місцевих, національних та глобальних проблем збереження природного середовища та сталого розвитку. Відповідно до вимог ЮНЕСКО біосферний резерват не відноситься до природоохоронних територій, тому що він не значиться серед категорій Міжнародного союзу охорони природи, а є територією яка створена для збереження біологічного різноманіття та забезпечення сталого розвитку і яка має включати природоохоронну територію як складову.

На відміну від природних заповідників і відповідно до ст. 18 Закону «Про природно-заповідний фонд України», виходячи із специфіки завдань та діяльності біосферних заповідників, законодавець закріплює систему функціонального зонування їх територій, центральний елемент якої становить заповідна зона, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників. У зв'язку з цим постає питання: чи можуть до складу заповідника входити заповідна, буферна і зона антропогенних ландшафтів? Термін «заповідник» не відповідає суті та призначенню біосферних заповідників, оскільки ним визначається категорія з повністю заповідним режимом, а біосферні заповідники, як відомо, включають не лише заповідні природні екосистеми, а й окультурені ландшафти з різними формами господарської діяльності і навіть населені пункти.

Державна політика України в сфері розвитку заповідної справи розвивається і удосконалюється фактично з кожним роком. Проте, на жаль, правова база не повністю забезпечує належне використання, відтворення та охорону територій біосферних заповідників. Окремі питання залишилися неврегульованими, а деякі вирішені лише частково, тому вкрай актуальним залишається питання удосконалення існуючої нормативно-правової бази з урахуванням відповідних міжнародних зобов'язань України в сфері подальшого розвитку заповідної справи.